

UNIWERSYTET PEDAGOGICZNY im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków
www.up.krakow.pl

tel. 12 662 6014, fax 12 637 2243
e-mail: info@up.krakow.pl

Dr hab. Artur Dariusz Kubacki, prof. UP
Kierownik Katedry Językoznawstwa Niemieckiego
Instytut Neofilologii (Filologia Germańska)
Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Kraków, 3.08.2023 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Dulko-Marczak

Językowe zachowania dzielnicowych w kontaktach ze społeczeństwem

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny, Katowice 2023

Przedłożona do oceny praca doktorska liczy łącznie 189 stron i składa się ze wstępu, części teoretycznej, części empirycznej, zakończenia, bibliografii oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Część teoretyczna obejmuje trzy rozdziały, natomiast część empiryczna – siedem rozdziałów. Rozprawa doktorska została przygotowana przez mgr Aleksandrę Dulko-Marczak pod opieką naukową prof. dr hab. Jadwigi Stawnickiej i przedłożona na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w 2023 r.

Przedmiotem recenzowanej rozprawy doktorskiej są językowe zachowania dzielnicowych w kontaktach ze społeczeństwem, a podstawę teoretyczną do analizy materiału badawczego stanowi teoria aktów mowy. Doktorantka uzasadnia we *Wstępie* wybór tematu między innymi brakiem lingwistycznych badań odnoszących się do efektywnej komunikacji interpersonalnej dzielnicowego z obywatelem, a w szczególności zastosowania odpowiednich strategii komunikacyjnych, które mogłyby wpłynąć na „sprawny i kreatywny proces porozumiewania się funkcjonariusza pierwszego kontaktu z mieszkańcami” (str. 6-7). Inaczej mówiąc, podstawowym celem rozprawy jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, jakie strategie konwersacyjne w świetle teorii aktów mowy zagwarantują optymalną skuteczność komunikacji w rozmowie dzielnicowego z obywatelem. Badania Doktorantki plasują się zatem w obrębie komunikologii, młodej dyscypliny naukowej z zakresu humanistyki zajmującej się badaniem, opisywaniem oraz wyjaśnianiem procesów komunikacyjnych.

Podjęcie badań autentycznych praktyk komunikacyjnych w kontaktach dzielnicowego z obywatelem przez mgr Aleksandrę Dulko-Marczak uważam za decyzją trafną, ponieważ tematyka dysertacji wpisuje się w aktualny i ważny nurt badań dotyczących polszczyzny mówionej.

Badaniem objęto autentyczne przebiegi komunikacji dzielnicowego z obywatelami na podstawie 148 nagranych rozmów, a cały korpus badawczy obejmuje 80 godzin nagrań. Szkoda, że Doktorantka nie przedstawiła czytelnikowi rozprawy choćby pobieżnej charakterystyki socjologicznej interlokutorów, w której podano by na przykład liczbę osób biorących udział w badaniu, ich płeć oraz rozpiętość wiekową, a także region (obszar miejski czy wiejski), z którego pochodzą. Dane te nie pozwoliłyby na identyfikację rozmówców, ale dałyby obraz obywateli, których wypowiedzi Doktorantka analizuje. Na plus należy zapisać podawanie w analizowanych przykładach kontekstu sytuacyjnego każdego dialogu.

Przechodząc do szczegółowego omówienia struktury oraz zawartości treściowej poszczególnych rozdziałów pracy, należy stwierdzić, że konstrukcja dysertacji jest przejrzysta i adekwatna do przyjętych przez Doktorantkę celów badawczych. W pracy eksplicytnie wyróżniono dwie części: teoretyczną i empiryczną. Dysertację otwiera wstęp, w którym Doktorantka najpierw uzasadnia podjęcie tematu komunikacji dzielnicowego z obywatelem, a następnie określa cel rozprawy (co czyni głównie w formie pytań), opisuje metodę badawczą i wskazuje źródła materiałowe, które wykorzysta podczas analizy, krótko je charakteryzując. W studium badawczym Doktorantka stawia trzy zasadnicze pytania: (1) czy komunikacja dzielnicowego z obywatelami przebiega symetrycznie czy też cechuje ją asymetria ról; (2) jakie można wyodrębnić zachowania językowe dzielnicowego w kontaktach z mieszkańcami oraz (3) jakie akty mowy znajdują w rozmowach zastosowanie i które z tych aktów realizują role społeczne interlokutorów (str. 7). Ponadto Doktorantka przedstawia zawartość treściową poszczególnych rozdziałów.

Część teoretyczna dysertacji obejmuje trzy rozdziały. Rozdział pierwszy poświęcony jest w całości wybranym koncepcjom aktów mowy. Zaprezentowano w nim kolejno koncepcję aktów mowy Johna L. Austina i Johna R Searle'a, taksonomię aktów mowy Dietera Wunderlicha (brak opracowania Wunderlicha, na którego powołuje się Doktorantka, w wykazie literatury), klasyfikację aktów mowy Renaty Grzegorzczkovej, typologię pragmatyczno-kontekstową Aleksego Awdiejewa i Zbigniewa Nęckiego, kognitywną klasyfikację aktów mowy Elżbiety Tabakowskiej, a także typologię aktów mowy Aleksego Awdiejewa i Elżbiety Laskowskiej. Na pochwałę zasługuje selektywne i zwięzłe ujęcie rozważań teoretycznych oraz wyraźne wskazanie, która z wymienionych klasyfikacji posłuży Doktorantce do przeprowadzenia analizy aktów mowy w korpusie badawczym.

W rozdziale drugim dokonano selektywnej analizy literatury przedmiotu w zakresie funkcjonowania pionu dzielnicowych. Opisano w nim założenia pilotażu oraz ocenę nowej koncepcji funkcjonowania dzielnicowych. Pilotaż przeprowadzono w województwie śląskim w latach 2014-2015. Ponadto omówiono wyniki raportu na temat *Wizerunku Policji w*

świadomości społecznej (2005), raportu na temat *Roli Policji i innych służb w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego* (2008) oraz badania pt. *Wizerunek dzielnicowego na podstawie Raportu NIK* (2016). Analizie poddano także opublikowane wyniki badań naukowych przeprowadzone przez Zbigniewa Lasocika (2011), Jadwigę Stawnicką (2013) oraz Iwonę Klonowską i Jadwigę Stawnicką (2017).

W rozdziale trzecim Doktorantka koncertuje uwagę na opisie komunikacji policjanta z obywatelem z perspektywy aktów prawnych regulujących zakres służby dzielnicowych. Pod lupę trafia tu szereg aktów prawnych na poziomie ustawy – *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* – oraz na poziomie zarządzeń Komendanta Głównego Policji (zarządzenia od 1995 r. do 2017 r.). W kolejnych podrozdziałach dowiadujemy się o wprowadzeniu nowej filozofii *community policing*, będącej źródłem innowacyjnych metod komunikowania się Policji ze społeczeństwem, oraz o asymetrii komunikacji na styku policjant – obywatel.

Część empiryczna dysertacji składa się z siedmiu rozdziałów. Posiłkując się klasyfikacją aktów mowy Aleksego Awdiejewa (2004) i Elżbiety Laskowskiej (2004), Doktorantka poddała analizie akty mowy realizowane w rozmowach dzielnicowego z obywatelami. W pierwszych czterech rozdziałach analizie poddano akty informacyjno-weryfikacyjne w zakresie powiadamiania, pytania, o charakterze modalnym oraz modalno-emotywnym. W obrębie aktów informacyjno-weryfikacyjnych powiadamiania wyróżniono oznajmienie, potwierdzenie i zaprzeczenie. W przypadku aktów informacyjno-weryfikacyjnych pytających omówiono pytania i dopytania. Akty informacyjno-weryfikacyjne modalne obejmują wyrażanie pewności, wątpliwości, przekonania o prawdopodobieństwie czy wykluczenie, a także wyrażanie nieokreśloności modalnej. Do aktów informacyjno-weryfikacyjnych modalno-emotywnych zaliczono natomiast wyrażanie nadziei (czyli przypuszczenia, że stanie się coś dobrego) oraz wyrażanie obawy (czyli przypuszczenia, że stanie się coś złego). Rozdział piąty poświęcono analizie aktów emotywnych, które – w rozmowie dzielnicowego z obywatelem – obejmują akty mowy wyrażające zarówno uczucia pozytywne, jak i uczucia negatywne. Opierając się na powyższej klasyfikacji, Doktorantka scharakteryzowała wyrażanie pozytywnych uczuć w formie chwalenia i komplementowania, a także zachęty do działania i pocieszenia. W przypadku uczuć negatywnych wyróżniła i omówiła krytykowanie, narzekanie i skarżenie się, usprawiedliwianie się oraz przestrożę. Z kolei w dwóch ostatnich rozdziałach przedmiotem rozważań stały się akty działania nakłaniające (tj. prośba, polecenie, żądanie, błaganie, rozkaz, nakaz, zakaz, komenda, proponowanie, rada, namowa, pozwolenie na działanie, odmowa pozwolenia na cudze działanie, groźba) oraz akty działania zobowiązujące (wyrażenie gotowości do działania, obietnica, zgoda, wyrażenie zgody na własne działanie).

W *Zakończeniu* wysunięto propozycję przeprowadzania jednodniowych szkoleń z komunikacji dla dzielnicowych, przedstawiając konkretny program szkolenia. Ponadto wskazano na potrzebę badania komunikacji pomiędzy dzielnicowym a obywatelem w odniesieniu do komunikatów niewerbalnych. W rozdziale tym zabrakło jednak podsumowania strategii konwersacyjnych gwarantujących optymalną skuteczność w kontaktach dzielnicowy

– obywatel. Na końcu pracy znajdują się obszerny wykaz literatury, obejmujący 430 pozycji, netografia i lista aktów prawnych. Pracę zamykają krótkie streszczenia w języku polskim i angielskim.

Pod względem merytorycznym praca nie budzi większych zastrzeżeń. Materiał źródłowy został dobrany i wykorzystany poprawnie z uwzględnieniem aktualnej literatury przedmiotu. Jedynie podczas referowania koncepcji wybranych klasyfikacji aktów mowy w rozdziale pierwszym zabrakło końcowej syntezy, zwłaszcza pod kątem uzasadnienia wyboru przez Doktorantkę typologii aktów mowy, na bazie której przedstawiła materiał egzemplifikacyjny w części empirycznej pracy (klasyfikacja Aleksego Awdiejewa i Elżbiety Laskowskiej).

Na pochwałę niewątpliwie zasługuje znajomość obszernej i wielowątkowej literatury przedmiotu (w tym także literatury prawniczej) oraz umiejętność spójnego i selektywnego relacjonowania, krytycznego interpretowania badań oraz wyciągania poprawnych wniosków.

Rozprawę doktorską napisano przejrzysto, starannie i zrozumiałą polszczyzną. Pod względem edytorskim została przygotowana poprawnie. Mankamentem w tym zakresie są jedynie nieliczne literówki, zbędne powtórzenia wyrazów, a ponadto w bibliografii nie wszystkie pozycje zostały ułożone alfabetycznie (np. na str. 177 najpierw jest John Searle, a następnie Artur Schopenhauer), a także chronologicznie (np. w odniesieniu do publikacji Marka Tokarza na str. 180 najpierw mamy rok 2006, a następnie 2003). Ponadto nie zawsze zachowano jednolity styl wykazu bibliograficznego, co przejawia się podaniem roku wydania publikacji nie przy nazwiskach badaczy, lecz po nazwie miejscowości. Co więcej, nie wszystkie cytowane publikacje ujęto w bibliografii, o czym wspomniano już powyżej.

Zgłaszając pewne zastrzeżenia i uwagi polemiczne, pragnę zarazem podkreślić, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Aleksandry Dulko-Marczak pt. *Językowe zachowania dzielnicowych w kontaktach ze społeczeństwem* spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a nadto wskazuje na posiadanie przez Doktorantkę ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie językoznawstwo oraz na umiejętność samodzielnego prowadzenia przez nią pracy naukowej. Uważam zatem, że rozprawa odpowiada wszelkim wymogom stawianym pracom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie mgr Aleksandry Dulko-Marczak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Artur Dariusz Kubacki

Dr hab. Artur Dariusz Kubacki, prof. UP